

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 8

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

ZARGARLIK TERMINLARINING SHAKLLANISHIDA METAFORIK VA METONIMIK NOMINATSIYANING ROLI (O'ZBEK VA INGLIZ TILLARI MISOLIDA)

Yakubova Oyibibi Atabekovna

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti, mustaqil tadqiqotchi.

e-mail: oybibiyakubova@gmail.com **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0009-3594-0741>

Annotatsiya.

Mazkur tadqiqot o'zbek va ingliz tillaridagi zargarlik terminlarining shakllanishida metaforik va metonimik nominatsiyaning rolini qiyosiy jihatdan o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotning asosiy maqsadi zargarlik sohasiga oid terminlarning yuzaga kelishida shakliy o'xshashlik, funksional yaqinlik, assotsiativ bog'liqlik hamda madaniy tajribaning nominativ omil sifatidagi o'rnini aniqlashdan iborat. Tadqiqot materiallari o'zbek tilidagi an'anaviy zargarlik terminlari hamda ingliz tilidagi *jewellery* terminologiyasiga oid birliklardan tashkil topgan. Tahlilda tavsifiy, qiyosiy, semantik, nominativ va komponent tahlil metodlaridan foydalanildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, metaforik nominatsiya har ikki tilda zargarlik buyumlarining tashqi shakli, tabiiy obyektlar bilan o'xshashligi va vizual xususiyatlarini nomlashda faol ishlatiladi. O'zbek tilidagi *tillaqosh*, *bodomcha*, *ilonboshi* kabi birliklar hamda ingliz tilidagi *snake chain*, *herringbone chain*, *anchor chain* kabi terminlar bunga misol bo'la oladi. Metonimik nominatsiyada esa predmetning ma'lum hodisa, faoliyat, muhit yoki boshqa konsept bilan aloqasi asosiy motivatsiya vazifasini bajaradi. *Tennis bracelet* termini bunga yaqqol misol bo'lib, uning nomi zargarlik buyumining o'ziga xos shaklidan emas, balki tennis bilan bog'liq ijtimoiy voqea orqali ommalashgan. Tadqiqot natijalari zargarlik terminologiyasining shakllanishida universal kognitiv mexanizmlar bilan bir qatorda milliy-madaniy nominativ modellar ham muhim ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: zargarlik terminologiyasi, nominatsiya, metafora, metonimiya, nominativ motivatsiya, semantik ko'chish, qiyosiy tilshunoslik, lingvomadaniyat, kognitiv tilshunoslik.

РОЛЬ МЕТАФОРИЧЕСКОЙ И МЕТОНИМИЧЕСКОЙ НОМИНАЦИИ В ФОРМИРОВАНИИ ЮВЕЛИРНОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ (НА МАТЕРИАЛЕ УЗБЕКСКОГО И АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКОВ)

Якубова Ойибби Атабековна

Ургенчский государственный университет имени Абу Райхана Беруни, независимый исследователь.

Аннотация.

Настоящее исследование посвящено сравнительному изучению роли метафорической и метонимической номинации в формировании ювелирной терминологии узбекского и английского языков. Основная цель исследования заключается в определении роли формального сходства, функциональной близости, ассоциативных связей и культурного опыта как номинативных факторов в образовании терминов ювелирного дела. Материал исследования составили традиционные узбекские ювелирные термины и единицы английской ювелирной терминологии. В ходе исследования применялись описательный, сравнительный, семантический, номинативный и компонентный методы анализа. Результаты показывают, что метафорическая номинация в обоих языках активно используется для обозначения ювелирных изделий на основе их внешней формы, сходства с природными объектами и визуальных характеристик. Примерами являются узбекские единицы *tillaqosh*, *bodomcha*, *ilonboshi* и английские термины *snake chain*, *herringbone chain*, *anchor chain*. При метонимической номинации основным мотивирующим фактором выступает связь предмета с определённым событием, деятельностью, средой или другим концептом. Ярким примером является термин *tennis bracelet*, название которого получило распространение не благодаря специфической форме украшения, а вследствие его связи с событием в мире тенниса. Результаты исследования свидетельствуют о том, что в формировании ювелирной терминологии наряду с универсальными когнитивными механизмами существенную роль играют национально-культурные модели номинации.

Ключевые слова: ювелирная терминология, номинация, метафора, метонимия, номинативная мотивация, семантический перенос, сравнительное языкознание, лингвокультурология, когнитивная лингвистика.

THE ROLE OF METAPHORIC AND METONYMIC NOMINATION IN THE FORMATION OF JEWELRY TERMINOLOGY (A COMPARATIVE STUDY OF UZBEK AND ENGLISH)

Yakubova Oyibibi Atabekovna

Abu Rayhan Beruni Urgench State University, Independent Researcher.

Abstract.

This study provides a comparative analysis of the role of metaphorical and metonymic nomination in the formation of jewellery terminology in Uzbek and English. The primary aim is to determine the role of formal similarity, functional proximity, associative relationships, and cultural experience as nominative factors in the formation of jewellery terms. The research material consists of traditional Uzbek jewellery terms and lexical units belonging to English jewellery terminology. Descriptive, comparative, semantic, nominative, and componential analysis methods were employed. The findings indicate that metaphorical nomination is actively used in both languages to name jewellery items based on their external form, resemblance to natural objects, and visual characteristics. Uzbek units such as *tillaqosh*, *bodomcha*, and *ilonboshi*, as well as English terms such as *snake chain*, *herringbone chain*, and *anchor chain*, illustrate this tendency. In metonymic nomination, the association of an object with a particular event, activity, environment, or other concept serves as the primary motivating factor. The term *tennis bracelet* is a clear example, as its name became widespread not because of the distinctive shape of the jewellery item but through its association with an event in the world of tennis. The findings demonstrate that, alongside universal cognitive mechanisms, nationally and culturally specific nominative models play an important role in the formation of jewellery terminology.

Keywords: jewellery terminology, nomination, metaphor, metonymy, nominative motivation, semantic transfer, comparative linguistics, linguocultural studies, cognitive linguistics.

Kirish. Terminologiya muayyan bilim, fan, kasb yoki faoliyat sohasi doirasida shakllangan maxsus tushunchalarni ifodalovchi terminlar tizimini o'rganadigan fanlararo soha hisoblanadi. T. Cabré terminologiyani lingvistika, kognitiv fanlar va kommunikatsiya bilan uzviy bog'liq holda talqin qiladi. Uning tadqiqotida terminologik birliklarning nafaqat lingvistik, balki konseptual va kommunikativ xususiyatlari ham muhim ekani ta'kidlanadi [1; 25–55-b.].

Terminologik birlikning yuzaga kelishi mavjud tushunchaga oddiy nom berish jarayoni bilan cheklanmaydi. Yangi predmet yoki hodisa uchun nom tanlashda insonning avvalgi bilimlari, tajribasi, predmetlar o'rtasidagi munosabatlarni idrok etishi va mavjud konseptlar asosida yangi tushunchani anglash qobiliyati muhim rol o'ynaydi [1; 56–114-b.]. Shu jihatdan nominatsiya jarayoni terminologiyaning shakllanish mexanizmlarini aniqlashda muhim nazariy vosita hisoblanadi.

Zargarlik terminologiyasi bu borada alohida ahamiyatga ega. Chunki zargarlik buyumlari nomlarining muayyan qismi ularning shakli, materiali, bezak xususiyati, joylashuvi, funksiyasi yoki boshqa predmetlar bilan assotsiativ aloqasi asosida yuzaga kelgan. O'zbek tilidagi zargarlik terminlari qadimiy hunarmandchilik tajribasi va milliy madaniyat bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularning tematik tarkibida taqinchoqlar, bezaklar, qimmatbaho metallar va toshlar bilan bog'liq ko'plab birliklar mavjud [5; 266–270-b.].

O'zbek tilidagi zargarlik terminlarining tematik va leksik tarkibini o'rgangan tadqiqotlarda bargak, bilaguzuk, bozuband, gajak, jevak, jig'a, zarkokil, zebigardon, tillaqosh, oybaldoq, osmatuzi, uzuk, shokila, halqa kabi birliklar qayd etiladi [5; 266–270-b.]. Mazkur terminlarning bir qismi predmetning tashqi belgisi yoki boshqa obyekt bilan o'xshashligi asosida shakllangan bo'lsa, ayrimlari funksional yoki madaniy aloqadorlikni aks ettiradi.

Metaforaning nominativ imkoniyatlarini tushuntirishda kognitiv yondashuv muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. G. Lakoff va M. Johnson konseptual metafora nazariyasida metaforani faqat badiiy-tasviriy vosita sifatida emas, balki bir konseptual sohani boshqa konseptual soha orqali anglash imkonini beruvchi mexanizm sifatida izohlaydi [2; 453–486-b.]. Shu sababli metaforik nominatsiya yangi terminlarning shakllanishida insonning mavjud tajribasi va vizual idroki bilan bevosita bog'liq holda namoyon bo'ladi.

Mazkur maqolaning maqsadi o'zbek va ingliz tillaridagi zargarlik terminlarining shakllanishida metaforik va metonimik nominatsiyaning rolini aniqlash, nominativ motivatsiyani ochib berish hamda ikki tildagi umumiy va o'ziga xos xususiyatlarni qiyosiy tahlil qilishdan iborat.

Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar amalga oshirildi:

- zargarlik terminologiyasida nominatsiya tushunchasining o'rnini aniqlash;
- metaforik nominatsiyaning asosiy semantik modellarini belgilash;
- metonimik va assotsiativ nominatsiyaning zargarlik terminologiyasidagi ko'rinishlarini aniqlash;
- o'zbek tilidagi metaforik zargarlik terminlarini tahlil qilish;
- ingliz tilidagi metaforik zargarlik terminlarini qiyosiy o'rganish;
- ikki tildagi nominativ modellar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash;
- zargarlik terminlarining shakllanishida milliy-madaniy tajribaning rolini ochib berish.

Metodologiya. Tadqiqotda bir nechta metodlar kompleks tarzda qo'llanildi. Tavsifiy metod zargarlik terminlarining semantik va struktur xususiyatlarini tavsiflash uchun; qiyosiy metod o'zbek va ingliz tillaridagi nominativ modellarni solishtirish uchun; semantik tahlil terminlarda ma'no ko'chish mexanizmini aniqlash uchun; komponent tahlil esa termin tarkibidagi nominativ motivni tashkil qiluvchi semantik qismlarni ajratish uchun qo'llanildi.

Metafora professional leksikaning rivojlanishida muhim nominativ va semantik mexanizmlardan biri bo'lib, u yangi tushunchalarni mavjud obrazlar asosida ifodalash imkonini beradi [4; 17–20-b.].

Metaforik nominatsiyani aniqlashda asosiy mezon sifatida o'xshashlik qabul qilindi. Ya'ni nomlanayotgan zargarlik obyekti bilan boshqa obyekt o'rtasidagi shakl, tashqi ko'rinish, rang, tuzilish yoki harakatga oid o'xshashlik nominatsiyaning motivi sifatida qaraldi.

Metonimik nominatsiyada esa aloqadorlik va konseptual yaqinlik asosiy mezon sifatida olindi. Bunda zargarlik buyumi va uni nomlashga asos bo'lgan obyekt o'rtasida real, ijtimoiy, funksional yoki madaniy aloqa mavjud bo'ladi.

Tadqiqot materiallari o'zbek tilining izohli va etnografik-ensiklopedik manbalari hamda ingliz tilidagi zargarlik terminlariga oid lug'aviy va maxsus manbalardan saralandi. O'zbek tilining 2022-yilgi izohli lug'ati fan, texnika, san'at va madaniyatga oid terminlarni ham qamrab olishi bilan tadqiqot uchun muhim leksikografik manba vazifasini bajaradi.

Natijalar va tahlil.

1. O'zbek tilidagi metaforik zargarlik terminlari

O'zbek zargarlik terminologiyasida metaforik nominatsiyaning eng xarakterli xususiyatlaridan biri buyumning tabiatdagi predmet, hayvon, o'simlik yoki inson tana a'zosi bilan shakliy o'xshashligi asosida nomlanishidir.

1.1. Tillaqosh termini

Tillaqosh termini tadqiqotimiz uchun eng aniq metaforik nominatsiya namunalaridan biridir.

Uning tarkibi: tilla + qosh → tillaqosh.

Bu yerda tilla buyumning qimmatli materiali yoki oltin rangini, qosh esa buyumning shakliy va joylashuv xususiyatini ifodalaydi. Tillaqosh peshonaga taqiladigan va qosh chizig'ini eslatuvchi qayrilma shaklga ega bo'lgan zargarlik buyumi sifatida tavsiflanadi.

Demak, nominatsiya modeli quyidagicha:

inson qoshi → shakliy o'xshashlik → zargarlik buyumi → tillaqosh.

Bu holatda metaforik ko'chish faqat tashqi o'xshashlikni emas, balki buyumning inson yuzidagi joylashuvini ham o'z ichiga oladi. Shuning uchun tillaqosh terminida shakliy va lokal nominativ motivatsiya o'zaro uyg'unlashgan.

Mazkur birlikning lingvomadaniy qiymati ham yuqori. Tillaqosh an'anaviy o'zbek ayollarining, xususan, kelinlik libosining muhim elementlaridan biri bo'lgan va u estetik vazifadan tashqari marosimiy hamda ramziy funksiyalarga ham ega bo'lgan.

1.2. Bodomcha termini

Bodomcha termini ham shakliy metaforaga asoslangan nominativ birlikdir. Manbalarda bodomcha bodom mevasiga o'xshash shakldagi bezak buyumi sifatida izohlanadi; zargarlikda esa bodom shaklidagi shokilalar va ikki uchi bodom shaklida ishlangan bilaguzuklar shu nom bilan bog'lanadi.

Bu terminning nominativ modeli: bodom → shakl → zargarlik detali/buyumi → bodomcha.

Bu yerda o'simlik mevasi haqidagi umumiy tasavvur maxsus zargarlik konseptini nomlashga ko'chirilgan.

1.3. Ilonboshi termini

O'zbek zargarlik leksikasida ilonboshi bilaguzuk shakli ham qayd etilgan. Bu birlikda ilonboshi komponenti ilonning bosh qismiga o'xshash shakl asosida nomlangan zargarlik detalini anglatadi.

Demak: ilon boshi → tashqi shakliy o'xshashlik → zargarlik elementi → ilonboshi.

Ushbu model zargarlik terminologiyasida hayvonot olamiga oid obrazlarning nominativ manba sifatida qo'llanilishini ko'rsatadi.

Bu kabi birliklarda inson tafakkurining vizual tajribasi asosiy rol o'ynaydi: zargar yangi shaklni yaratgach, uni nomlash uchun jamiyatga allaqachon tanish bo'lgan obyekt obrazidan foydalanadi.

2. Ingliz tilidagi metaforik zargarlik terminlari

Ingliz va o'zbek tillaridagi zargarlik terminlarini qiyosiy o'rganish har ikki tilda ham zargarlik terminologiyasi muayyan umumiy semantik va nominativ modellarga ega ekanligini ko'rsatadi. Ingliz va o'zbek zargarlik terminlarining qiyosiy tahliliga bag'ishlangan tadqiqotlarda ushbu ikki tildagi zargarlik leksikasining tarkibi va semantik xususiyatlari alohida ko'rib chiqilgan [6; 53–56-b.].

Ingliz zargarlik terminologiyasida ham metaforik nominatsiyaning faol ekanligini *snake chain*, *herringbone chain* va *anchor chain* kabi terminlar orqali kuzatish mumkin.

2.1. Snake chain zargarlik zanjirining zich, silliq va egiluvchan turi bo'lib, uning nomlanishi ilonning tashqi ko'rinishi va harakatiga o'xshashlik bilan izohlanadi. Zargarlikka oid ensiklopedik manbada bu nom zanjir elementlarining joylashuvi ilon harakatini eslatishi va metall yuzasining ilon terisiga qisman o'xshashi bilan bog'lanadi.

Nominativ

model:

snake → *shape/movement* → *chain* → *snake chain*.

Bu o'zbek tilidagi *ilonboshi* bilan qiziqarli qiyosiy parallel hosil qiladi. Har ikki tilda ham ilon konsepti zargarlik buyumini nomlashda manba domen sifatida ishlatiladi. Biroq ingliz tilida ilon obrazi butun zanjirning egiluvchanligi va silliq tuzilishini ifodalasa, o'zbek tilidagi *ilonboshida* asosiy motiv zargarlik elementining bosh shakliga taalluqlidir.

2.2. Herringbone chain tekis va V-simon joylashgan elementlardan tashkil topgan zanjir turi bo'lib, uning

tuzilishi seld balig'i suyaklarining ko'rinishini eslatadi. Shu sababli *herringbone* komponenti zargarlik terminida shakliy metafora vazifasini bajaradi.

Nominativ model:

herring fish bone → *visual resemblance* → *chain structure* → *herringbone chain*.

Bu yerda metaforik ko'chish juda aniq: hayvonot olamiga oid obyektning anatomik tuzilishi zargarlik buyumining geometrik konstruksiyasini ifodalashga xizmat qilgan.

2.3. Anchor chain zargarlikdagi zanjir turi bo'lib, uning halqalari kemalarning langar zanjirlaridagi shakl va joylashuvni takrorlaydi. Manbalarda ushbu zanjirning nomi bevosita kema langar zanjiri shakliga asoslanganligi ko'rsatiladi.

Bu holatda:

ship anchor chain → *structural resemblance* → *jewellery chain* → *anchor chain*

modeli yuzaga keladi.

Shunday qilib, ingliz zargarlik terminologiyasida metaforik nominatsiya nafaqat biologik obyektlar, balki texnik va ijtimoiy hayotdagi predmetlardan ham faol foydalanadi.

3. Metaforik nominatsiyaning kognitiv xususiyati

Metaforik nominatsiyaning mohiyatini faqat tashqi o'xshashlik bilan cheklash yetarli emas. Kognitiv nuqtayi nazardan metafora insonning bir sohadagi tajribasini boshqa sohaga ko'chirish imkonini beradi. Lakoff va Johnsonning konseptual metafora nazariyasida metaforik fikrlash inson konseptual tizimining muhim jihatlaridan biri sifatida talqin qilinadi [2; 453–486-b.].

Zargarlik terminlarida bu jarayon ayniqsa vizual idrok bilan bog'liq. Zargar yoki til jamoasi yangi buyumning shakli bilan tanish predmet o'rtasidagi o'xshashlikni anglaydi va mavjud nomni yangi obyektga ko'chiradi. Natijada yangi termin yuzaga keladi.

Bu jarayonni quyidagi umumiy model orqali ifodalash mumkin:

mavjud konsept → *o'xshashlikni anglash* → *yangi obyekt* → *nominativ ko'chish* → *termin*.

Demak, metaforik terminlar insonning borliqni konseptuallashtirish jarayoni bilan bevosita bog'liq.

4. Metonimik va assotsiativ nominatsiya

Metaforadan farqli ravishda, metonimik nominatsiyada ikki konsept o'rtasidagi asosiy munosabat *o'xshashlik* emas, balki *aloqadorlik* hisoblanadi.

Zargarlik terminologiyasida bunday nominatsiyaning o'ziga xos ko'rinishi buyumning muayyan hodisa, shaxs, faoliyat yoki ijtimoiy muhit bilan bog'lanishi natijasida nomning paydo bo'lishidir.

4.1. Tennis bracelet ushbu jarayonning yaqqol namunasi sifatida qaralishi mumkin.

Bugungi kunda *tennis bracelet* odatda bir qator olmoslar bilan bezatilgan, egiluvchan bilaguzuk turini anglatadi. Uning avvalgi nomlanishlari qatorida *diamond line bracelet* kabi shaklga asoslangan nomlar mavjud bo'lgan. Termin 1978-yilgi U.S. Open musobaqasida tennischi Chris Evertning olmos bilaguzugi o'yin vaqtida yechilib ketishi va uni izlash uchun o'yin to'xtatilishi bilan bog'liq voqeadan keyin ommalashgan.

Bu terminning nominativ mexanizmi:

tennis sporti / tennis voqeasi → *ijtimoiy-assotsiativ aloqa* → *bracelet* → *tennis bracelet*.

Bu yerda *tennis* so'zi bilaguzukning shakliga o'xshamaydi. Shuning uchun uni metaforik termin sifatida tasniflash noto'g'ri bo'ladi. Aksincha, termin zargarlik buyumi va sport hodisasi o'rtasidagi assotsiativ aloqadorlik natijasida shakllangan.

Bu holat terminologik nominatsiyaning faqat predmetning ichki xususiyatlari bilan emas, balki uning jamiyatdagi mavjudligi, mashhur shaxslar, voqealar va madaniy kontekst bilan ham bog'liq ekanini ko'rsatadi.

5. Metaforik va metonimik nominatsiyaning qiyosiy modeli

O'zbek va ingliz tillarida metaforik nominatsiyaning umumiy mexanizmi — tanish konsept asosida yangi zargarlik obyektini nomlash — bir xil. Farq esa nominativ manbalarning tanlanishida namoyon bo'ladi.

O'zbek materiallarida inson tana a'zolari, o'simlik va hayvonot olamiga oid obrazlar ko'zga tashlanadi. *Tillaqosh, bodomcha, ilonboshi* kabi birliklarda xalqning kundalik hayot va tabiat bilan bog'liq tajribasi nomlash jarayoniga jalb etilgan.

Ingliz materiallarida esa biologik obyektlar bilan bir qatorda texnik va ijtimoiy-madaniy sohalardan olingan konseptlar ham faol: *snake chain, herringbone chain, anchor chain, tennis bracelet*. Bu holat ingliz zargarlik terminologiyasining zamonaviy moda, sport va texnik-madaniy muhit bilan o'zaro aloqadorligini ko'rsatadi [6; 53–56-b.].

Tadqiqot natijalari zargarlik terminologiyasining shakllanishini faqat termin yaratishning formal jarayoni sifatida tushuntirish yetarli emasligini ko'rsatadi. Termin yaratishda insonning mavjud bilimlari, vizual tajribasi, madaniy xotirasi va assotsiativ tafakkuri ham faol ishtirok etadi.

Muhokama

Tahlil natijalari zargarlik terminologiyasining shakllanishini faqat formal so'z yasash jarayoni sifatida talqin qilish yetarli emasligini ko'rsatadi. Termin yaratishda insonning mavjud bilimlari, vizual tajribasi, assotsiativ tafakkuri va madaniy xotirasi faol ishtirok etadi.

Cabré terminologik birliklarni maxsus bilimlarni ifodalovchi birliklar sifatida ko'rish bilan birga, ularning kommunikativ va kognitiv xususiyatlarini ham hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi [1; 25–55-b.]. Shu nuqtayi nazardan, zargarlik terminlari ham muayyan professional faoliyat doirasidagi maxsus nomlar bo'lish bilan birga, xalqning estetik

va madaniy tajribasini aks ettiruvchi lingvistik birliklardir.

Pardayevaning tadqiqotida o'zbek zargarlik terminlarining tematik tarkibi va ularning leksik tizimdagi o'rni ko'rsatib berilgan [5; 266–270-b.]. Mazkur tadqiqot natijalari zargarlik terminologiyasining ichki tizimligini ko'rsatadi va metaforik nominatsiya orqali yuzaga kelgan birliklarni umumiy terminologik tizim doirasida o'rganish imkonini beradi.

Metaforik nominatsiyaning kognitiv tabiati Lakoff va Johnsonning konseptual metafora nazariyasi bilan izohlanadi. Inson o'zining bevosita tajribasida mavjud bo'lgan predmet va obrazlardan foydalanib, yangi va murakkab tushunchalarni anglaydi hamda nomlaydi [2; 453–486-b.]. Zargarlik terminlarida hayvon, o'simlik, inson tana a'zolari va boshqa predmetlarga oid nomlarning qo'llanishi ushbu jarayonning terminologik ko'rinishi sifatida qaralishi mumkin.

Shuningdek, ingliz tilidagi zargarlik terminlarining o'zbek tili bilan qiyosiy tahlili nominativ mexanizmlarning universal va milliy xususiyatlarini ajratish imkonini beradi. Umumiy jihat shundan iboratki, har ikki tilda ham mavjud konseptlar yangi zargarlik obyektlarini nomlash uchun manba sifatida xizmat qiladi. Farq esa ushbu konseptlarning qaysi sohalaridan tanlanishida namoyon bo'ladi.

Xulosa

O'zbek va ingliz tillaridagi zargarlik terminlarining qiyosiy tahlili metaforik va metonimik nominatsiya terminologik tizimning shakllanishida muhim rol o'ynashini ko'rsatadi.

Birinchi, metaforik nominatsiya zargarlik buyumlarining shakli, tashqi ko'rinishi, tuzilishi yoki harakatini boshqa predmet va hodisalarga o'xshatish asosida amalga oshadi. O'zbek tilidagi *tillaqosh*, *bodomcha*, *ilonboshi* birliklari ushbu modelning xarakterli namunalaridir. Ularning nominativ motivatsiyasida inson tana a'zolari, o'simlik va hayvonot olamiga oid konseptlar muhim o'rin egallaydi [5; 266–270-b.].

Ikkinchi, ingliz tilidagi *snake chain*, *herringbone chain*, *anchor chain* kabi terminlarda ham shakliy va konstruktiv o'xshashlik asosidagi nominatsiya kuzatiladi. Ushbu birliklar biologik hamda texnik obyektlarning zargarlik terminologiyasida nominativ manba sifatida ishlatilishini ko'rsatadi.

Uchinchi, metonimik va assotsiativ nominatsiyada nomlanayotgan obyekt bilan boshqa obyekt yoki hodisa o'rtasidagi aloqadorlik asosiy rol o'ynaydi. *Tennis bracelet* misolida zargarlik buyumi va sport-madaniy voqea o'rtasidagi assotsiativ aloqa terminning ommalashishiga sabab bo'lgan.

Umuman olganda, zargarlik terminlarining shakllanishi universal kognitiv mexanizmlar va milliy-madaniy tajribaning o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladi. O'zbek va ingliz tillarida nominatsiyaning umumiy mexanizmlari mavjud bo'lsa-da, ularning konkret leksik ifodasi va nominativ manbalari har bir tilning tarixiy, madaniy va ijtimoiy tajribasi bilan belgilanadi.

Shunday qilib, zargarlik terminlarini metaforik va metonimik nominatsiya nuqtayi nazaridan o'rganish nafaqat terminologik tizimning ichki qonuniyatlarini, balki xalqning estetik tafakkuri, madaniy xotirasi va borliqni konseptualashtirish usullarini ham aniqlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Cabré M. T. Terminology: Theory, Methods and Applications / ed. by J. C. Sager. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 1999. – 247 p. – DOI: 10.1075/tlrp.1.
2. Lakoff G., Johnson M. Conceptual Metaphor in Everyday Language // The Journal of Philosophy. – 1980. – Vol. 77, No. 8. – P. 453–486. – DOI: 10.2307/2025464.
3. Madvaliyev A. va boshq. O'zbek tilining izohli lug'ati. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2022.
<https://uzbekacademy.uz/>
4. Shukurjon N. Metaphor in Formation of Khorezmian Professional Lexis Level // ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies. – 2016. – Vol. 5, No. 5. – P. 17–20.
<https://anglisticum.org.mk/index.php/IJLLIS/article/view/1071>
5. Pardayeva I. Zargarlik terminlarining tematik tasnifi // Journal of Universal Science Research. – 2023. – Vol. 1, No. 5. – B. 266–270. – DOI: 10.66301/jusr.v1i5.653.
<https://universalconference.us/index.php/jusr/article/view/653>
6. Pirnazarova N. Ch. Cross-Analysis of Jewellery Terms in English and Uzbek Languages // Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan. – 2023. – Vol. 1, No. 5. – B. 53–56. – DOI: 10.5281/zenodo.8222610.
<https://universalpublishings.com/index.php/jsiru/article/view/1686>
7. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. "Zargarlik" va zargarlik buyumlariga oid maqolalar. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi davlat ilmiy nashriyoti, 2000–2005.
8. Morgan S. The (True) Origin of the Tennis Bracelet. – Alex Cooper, 2022.
<https://www.alexcooper.com/blog/the-true-origin-of-the-tennis-bracelet>